

В історії формування української діаспори в Чехії чітко простежуються декілька хвиль масового переселенського руху з України:

– еміграція кінця XIX – початку XX ст., коли західна частина України була частиною Австро-Угорської імперії;

– еміграція у 20-х роках XX ст., коли Прага та вся Чехословацька республіка стали притулком для значної хвилі українських політичних емігрантів із Східної України;

– еміграція переселенців-українців із Закарпаття, яке належало до Чеської Республіки, а після Другої світової війни сюди почали мігрувати українці-русини зі Східної Словаччини;

– еміграція «заробітчан» з України у 1990-ті роки, зумовлена соціально-економічними чинниками.

Поза індивідуальними випадками чи невеликими групами українці не поселялися громадами в Чехії до 20 століття. У 19 столітті це були студенти, вояки австрійської армії, урядовці й сезонні робітники. Першу українську організацію в Чехії створили студенти — Українська громада в Празі (1902). На початку першої світової війни у Чехії з родинами опинилися втікачі з Галичини. У Нуслях, що біля Праги, у 1914 була заснована українська початкова школа. Найбільшим скупченням цих втікачів був Святобожницький табір (1917 — 18, бл. 1200 мешканців); там діяла гімназія та була розгорнута культурно-освітня діяльність.

З травня 1919 року почали переходити кордон Чехословаччини вояки Української Галицької Армії, які були інтерновані головним чином в Чехії, зокрема в Німецькому Яблонному, де кількість вояків перевищувала 5000, Ліберці з понад 1000 вояків, а згодом Йозефові, де до 1926 року зберігся табір українських вояків, туди сні й рештки з інших таборів, коли вони поступово ліквідувалися. Ці вояки напівлегально створили на якийсь час Українську бригаду, сподіваючись, що будуть використані урядом ЗУНР проти її ворогів; очолював її генерал А. Кравс. У таборах велася інтенсивна культурна діяльність, існували середні й фахові школи, виходили газети («Український стрілець», «Український Скиталець»). З весни 1920 чехо-словацький уряд почав розпускати табори, а частина вояків зголосилася до роботи відділів, що, як допоміжні охоронні частини, перебували в різних містах Чехії та Словаччини, а також на Закарпатті. Інші українці влилися в лави політичної еміграції з Галичини і Наддніпрянщини, кількість якої збільшувалася за рахунок надходжень українців з Польщі та Австрії, де економічні і політичні умови були дуже важкі. Президент Першої Чехословацької Республіки Томаш Гаріг Масарік особисто сприяв прийняттю біженців. Так за рішенням Ради міністрів від 28 липня 1921 року, Міністерство закордонних справ ЧСР розробило та затвердило план допомоги біженцями, який включав у себе надання житла, отримання середньої та вищої освіти, працевлаштування в галузях, в яких емігранти були професіоналами і працювали раніше. Таким чином Масарік сприяв створенню умов для українських емігрантів рівних з чехами. Для українців у Чехії умови були порівняно найкращі; це була слов'янська країна з демократичним урядом і багатьма прихильними людьми до українців. У Чехії, а головне у Празі з'явилися вищі школи та наукові установи: Український Вільний Університет (перенесений з Відня у 1921 році), Український Високий Педагогічний Інститут ім. Драгоманова (з 1923), Українська Студія Пластичного Мистецтва (заснована у 1922), Український Інститут Громадознавства, Українське Історично-Філологічне Товариство (з 1923), Музей Визвольної Боротьби України (заснований 1925 році), Українська гімназія в Чехо-Словаччині (1925-45). У 1922 створено Українську Господарську Академію в Подебрадах. У цих школах вчилися емігранти, а згодом приїздили студенти із Галичини та Закарпаття. Українські академічні установи та студенти користувалися фінансовою допомогою чехо-словацького уряду до початку 1930-их років; стипендії призначав Чесько-Український Комітет допомоги українським та білоруським студентам. Згодом кількість українсько-чеських студентів зменшилась, деякі емігранти повернулися до Галичини і навіть до Радянської України, решта емігрували до інших західно-європейських країн або за океан. Втім, до 1945 року Чехія залишилась найактивнішим осередком української еміграції.

На початку 1920-их років число українських емігрантів доходило до 20000. Вони були сильно здиференційовані політично, фахово і територіальним походженням з перевагою інтелігенції та осіб похилого віку. Частина швидко інтегрувалася у місцях життя, а навіть дехто прийняв чехо-словацьке громадянство. Спершу в громадському житті тон надавали українські соціалісти, вони також були ініціаторами заснування Українського Громадського Комітету (1921 — 25), субвенційованого урядом; його функції згодом

взяв на себе Український Комітет в ЧСР (уже без підтримки чехо-словацького уряду). У 1930-их роках діяв Союз Українських емігрантських організацій в ЧСР. Найкраще в Чехії було організоване студентство; У 1925 році близько 2000 українсько-чеських студентів мали державні стипендії. Крім загальних студентських товариств (здебільше «громад») в окремих містах (Українська академічна громада в Празі, заснована 1919, у Брні, при УГА в Подебрадах), діяли студентські товариства в Пржібрамі, Мельнику; існували окремі товариства при українських вищих школах або організовані за фахами. Ще були жіночі й спортивні товариства, мистецькі гуртки, а також товариства з політичним профілем: соціалістичні (Громада соціалістичної молоді ім. Драгоманова, «Вільна Громада»); націоналістичні Група Української Націоналістичної Молоді у Празі та Легія Українських Націоналістів в Подебрадах; советофільське Ділове Об'єднання Поступового Студентства, що мало кілька філій. У 1922 році з осередком у Празі став Центральний Союз Українського Студентства, що об'єднував більшість українських студентських організацій в еміграції та в Західній Україні, який існував тут до 1935 року.

З професійних організацій в Чехії діяли Спілка Українських Лікарів у Чехо-Словаччині, Українське Правниче Товариство в Чехії, Українське Педагогічне Товариство, Товариство Українських Інженерів, яке з низкою іноземних технічних і господарських товариств у Чехії і поза нею утворило 1930 року Союз Організацій інженерів-українців в еміграції з осередком в Подебрадах. З наукових установ діяли в Празі Український Академічний Комітет, Українська Наукова Асоціація, Українське Товариство прихильників книги. У Чехії відбулися два українських наукових з'їзди (1926 і 1932) за участі учених також з-поза Чехо-Словаччини.

Найрепрезентативнішою жіночою організацією серед інших був Український Жіночий Союз в Чехії (заснований у 1923 році). З організацій молоді діяли: спортивно-молодіжний Український Січовий Союз з центром у Празі (1927), що мав кільканадцять місцевих відділів в Чехії та поза нею; кілька осередків тіловиховного товариства «Сокіл» (вони утворювали Союз Українського Сокільства за кордоном, який підтримував приятні стосунки з чеським «Соколом»); з 1921 року почав закладати свої курені і гуртки Пласт, і 1930 році у Празі був створений Союз Українських Пластунів-Емігрантів. Діяло також кілька спортивних товариств. Чехія була визначним українським видавничим центром. Тут діяли видавництва: Український Громадський Видавничий Фонд, «Сіяч», «Колос», «Чесько-українська книга» (Г. Омельченка), Ю. Тищенко та інші.

У 1930-их роках почала збільшуватись кількість закарпатських українців у Чехії. Це були переважно студенти, вояки, урядовці, відмічалось збільшення кількості робітників. Закарпатські студенти мали свій Союз Підкарпатських Українських Студентів, а русофіли — «Возрождение». Після березня 1939 до Чехії нахлинула політична еміграція з Закарпаття, у тому числі й члени уряду Карпатської України на чолі з А. Волошином.

За німецького протекторату Богемії і Моравії над Чехією (1939 – 1945рр) більшість українських установ була ліквідована, інші ледве животіли. Офіційне визнання мало тільки Українське Національне Об'єднання і Українська Громада. З'явився журнал «Пробоем», почала виходити газета «Наступ» (обоє видань націоналістичні, були закриті німцями у 1943 році). До кінця війни діяли гімназія в Модржанах, Український Вільний Університет та УТГІ.

З приходом радянських військ у травні 1945 українське організоване життя у Чехії цілком припинилося. Більшість емігрантів виїхала до Західної Німеччини, згодом до інших європейських країн і за океан. Зате до Чехії прибували українці із Закарпаття, зокрема як демобілізовані вояки чехо-словацької бригади генерала Людвіга Свободи, що не захотіли повертатися до СРСР. До них приєдналися українці з Пряшівщини, що приїжджали на роботу або навчання. Більшість поселилася в Празі або по містах і селах на прикордонні, звідки були виселені німці. Дехто залишився в чехословацькій армії. З Пряшівщини постійно прибували, в основному до міст, робітники, які, як і всі українці в Чехії легко асимілювалися. 1947-48 роках з Румунії (села Ваґаш і Скеюш у Банаті) поселилися компактними групами близько 500 українців у Тиховській і Зноймській округи та в місті Хомутові.

Спершу діяло в Празі русофільське студентське об'єднання «Возрождение» з його журналом «Костер»; всі українські установи були ліквідовані, (останнім Український Музей 1948) під притиском «буржуазного націоналізму». Ряд українських діячів заарештовано і деякого заслано до СРСР. У 1950 православна церква Чехо-Словаччини перебрала греко-католицьку парафію в Празі. У 1968 відновлено греко-католицьке душпастирство в Празі з обсягом діяльності на всю Чехію, з кількома священниками. Намагання заснувати окрему українську культурну організацію (подібну до Культурного Союзу Українських Трудящих на Пряшівщині) не вдалися. Існували лише українські гуртки мистецької самодіяльності у Празі і Карлових Варах при будинках культури. У 1960 — 70-их роках Ф. Приходько та П.Щуровська-Россіневич керували українським мішаним хором у Празі, який влаштовував Шевченківські концерти. У 70-х роках представники української діаспори створили музикальний гурт «Ігніс», котрий виконував українські народні пісні. За переписом 1980 року українську національність в Чехії ствердили близько 15 тисяч осіб, хоча в дійсності чеських українців на той час було значно більше. Кожної осені в Чехії проходять Дні української культури, які сумісно організовують Посольство України в Чехії та члени родин української діаспори.

Протягом останнього десятиліття українська діаспора в Чехії зросла більш ніж удвічі. На сьогоднішній день в Чеській Республіці українська національна меншина посідає 1-е

місце за кількістю її членів нараховуючи більше 130 тис. осіб перевищуючи словацьку, в'єтнамську та російську меншини. Станом на 30 вересня 2010 в Чехії проживав 126 521 українець.

Така велика кількість українців в Чехії сприяла утворенню і розвитку значної кількості громадських організацій, що об'єднують українців та громадян України в Чехії, займаються розвитком української культури, влаштовують акції, концерти, зустрічі. Особливо активними українці в Чехії стали після Помаранчевої революції у листопаді 2004 року та Майдану Гідності 2014 року. Зосереджені громадські організації, в основному, у Празі, однак є громадський рух українців і в інших містах: Хомутові, Плзні, Брні.

Перелік громадських організацій які були створені українцями в Чехії:

- Берегиня, товариство української трудової міграції в ЧР / Berehyňa, o. s. ukrajinské grascovní migrace v ČR. Проводить: вистави, концерти, хоровий спів. Керівник: пані Ірина Дмитраш
- Громадська організація: EuroMajdan o.s. / občanské sdružení. Проводить: Мітинги, протести, культурні акції, вистави, концерти, вечорниці, на підтримку Євроінтеграції України. Керівник: пан Михайло Топоров. <https://www.facebook.com/euromajdan.os>
- Джерело / Džerelo. Влаштовує: театральні вистави, діє молодіжний танцювальний колектив. Керівники: пані Дарія Любачівська, пан Юрій Кольва <http://www.dzerelo.cz>
- Об'єднання українок в ЧР / Sdružení Ukrajinek v ČR. Організують історичні та літературні семінари, шевченківські вечори, виставки, представлення української кухні. Керівники: пані Христина Йойкова, пані Марія Прокоп'юк.
- Об'єднання українців та прихильників України / SUPU - Sdružení Ukrajinců a příznivců Ukrajiny. Займається хоровим співом (хор Святого Володимира), проводить освітні акції, екскурсії для молоді в Україну. Керівник: пані Олґа Мандова.
- Родина / Rodyna. Проводить вистави, концерти, вечорниці, хоровий та естрадний спів, забави, танцювальний гурток. Керівник: пан Йосип Климкович. <http://www.rodyna-ua.cz>
- Українська Свобода - Міжнародне громадське об'єднання / Ukrajinská Svoboda - mezinárodní sdružení. Проводить культурні акції, екскурсії, показ фільмів, протести, підтримує українську школу. Керівник: пан Богдан Костів. <http://www.ukrsvoboda.com>
- Скарб, г.о. / Skarb, o.s. Культурні акції, юридичні семінари для мігрантів. Керівник Ганна Ванечкова. <http://skarb-os.webovastranka.cz>

- УІЧР – Українська ініціатива в ЧР / Ukrajinská iniciativa v ČR. Видання політично-культурного часопису "Пороги", концерти гурту "Ігніс", бал "Маланка", Дні української культури, представництво в урядовій Раді з питань нацменшин. Керівники: Віктор Райчинець, Богдан Райчинець. <http://www.ukrajinci.cz>
- Чеська асоціація українців / Česká asociace ukrajinistů. Лекції, бесіди та дискусії для студентів, науковців, перекладачів. Керівник: Тереза Хланьова www.ukrajiniste.cz ukrajinisté
- Українська професійна спілка / UOS – Ukrajinsky odborovy svaz. Допомога трудовим мігрантам, проведення зустрічей земляків. Керівник: Тарас Костюк <http://www.uos.cz>
- НУО "Українська Європейська Перспектива" / NGO "Ukrajinsko Evropska Perspektiva" громадська організація, яка має філію керівних органів в Празі. Підтримка прозахідного курсу розвитку України. Адреса : Česká republika, 110 00, Praha 1, Politických vězňů, 19 E-mail: office@u-e-p.eu
- НГО Форум українців ЧР / o.s. Forum Ukrajinců ČR. ЛЮСТРАЦІЇ / РЕСТИТУЦІЇ / ЛІБЕРАЛІЗАЦІЇ / ЛЕГАЛІЗАЦІЇ / НАТО / ЄС <http://www.ukraine.cz>
- Рута / Ruta. Видання "Українського журналу" - Припинило своє існування з 2012 року, інфо брошури для мігрантів, показ фільмів. Керівник: пані Ленка Кнапова-Віхова. <http://ukrzurnal.eu>
- Укргазета, г. о. / Ukgazeta o. s. - Припинило своє існування з 2012 року. Видання "Української газети" - припинило своє існування з 2012 року. Керівники: экс-директор п. Іван Волошин, экс-редактор п. Анатолій Крат.

Українські мас-медіа в Чехії:

- Часопис "Український Журнал"

- Часопис "Пороги"

- <http://www.quickiwiki.com>

Використані джерела при оформленні статті:

Брик І. Матеріали до історії українсько-чеських взаємин //Українсько-руський архів. — НТШ, т. XV. — Л., 1921

- Енциклопедія українознавства. У 10-х томах. / Головний редактор Володимир Кубійович. — Париж, Нью-Йорк: «Молоде життя»-«НТШ»; 1954—1989, 1993—2000.

- Колесса О. Погляд на історію українсько-чеських взаємин від Х до ХХ вв. — Прага, 1924
- Лозинський А. Українська діаспора – аналіз сучасного // Українознавство. –2003.– Ч. 2-3(7-8).– С.271.
- Мольнар М. Поетичний літопис чехо-словацько-української дружби (серія статей) //Дружньо вперед. — Пряшів, 1975—1981
- Мушинка М. Українські архіви, вивезені з Чехословаччини в Україну // Четвертий Міжнародний конгрес українців. Одеса. 26-20 серпня 1999 р. Доповіді та повідомлення. Історія. Ч.ІІ. ХХ століття. – Одеса; Київ; Львів, 1999. – С.146.
- Наріжний С. Українська еміграція, частина І. — Прага, 1942
- Наріжний С. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. Частина І / Студії Музею визвольної боротьби України. Том І. — Прага, 1942.
- Петлюра С. Сучасна українська еміграція та її завдання //Симон Петлюра. Статті. – К.: Дніпро, 1993. – С. 235.
- Піскун В.М. Українська політична еміграція й діаспора у ХХ столітті: форми культурного й інтелектуального узв'язування в країнах проживання // Піскун В.М., Ціпка А.В., Щербатюк О.В. та ін. Українство у світі: Шамрай А. Укр. -чес. літ. зв'язки в 19 ст. К. 1956;
- Теоретико-методологічні засади аналізу української діаспори. Українська діаспора як суспільне явище // Євтух В.Б., Трощинський В.П., Попок А.А., Швачка О.В. Українська діаспора: соціологічні та історичні студії. – К.: Фенікс, 2000. – С.19-22.
- Ціпка А.В., Щербатюк О.В. та ін. Українство у світі: традиційність культури та спільнотні взаємини. Монографія – К.: ЗАТ «Нічлава», 2004. – С.190.
- Hostička V. Spolupráce Čechů a haličských Ukrajinců v letech 1848—1849. — Прага, 1965
- Zilinskyj O. Sto padesá let česko-ukrajinských literárních styků 1814—1964 //Vedecko-Bibliografický Sborník. — Прага, 1968

- <http://istorija-plastu.livejournal.com/59770.html>

- <http://alive-inter.net/ukr/referat-45381ijtda>

[#1074;#1077;#1089;#1110;#1083;#1083;#1103; #1090;#1072;
#1086;#1076;#1088;#1091;#1078;#1077;#1085;#1085;#1103;](#)